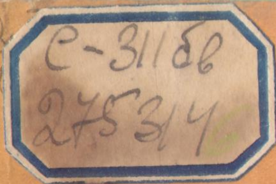

ПОЕМА

Бої в долині

Олекса Сеник

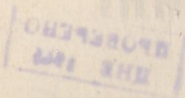
ПОЕМА

„УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК"
Харків 1933

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому Репертуарі та інших показчиках Української Книжкової Палати.

Зав. сектору художньої літератури *М. Єзерський*
Редактор *Ю. Костюк*
Техкер. *Л. Піткевич*
Художник *А. Фаєрчук*

Здано до складання 3-Х
Підписано до друку 29-Х

Надрук. в 2-ій друк. УПП ДВОУ. Харків, Пушкін. 40.
Головліт № 5686. Тир. 2.200—$1^{1}/_{4}$ д. арк. Зам. № 466.

Папір: $^{5}/_{8}$ арк., ф. 72 х 110—50 кг. 1 п. арк. 136 т. зн.

П'ятнадцятирічному
Ленінському комсомолові
України

П Р О Л О Г

Глухі степи...
               глуха долина...
Глухе село—юрбою хат...
А дні вперед ішли невпинно
І не верталися назад.
Похилі верби над водою
Тужили віттям угорі
І заростали лободою
Бідняцькі ниви і двори.
Куркуль і бог жорстоку волю
Чинили там.
І так роки...
О, скільки сліз!
               о, скільки болю!
І днів безрадісних, гірких.
Аж серце з болю застукоче,
Коли згадаєш, що було,
Коли постане перед очі
В степах загублене село.

*

Але життя залізним кроком
Крізь дим і кров ішло вперед;
Але прийшли бурхливі роки,
Покори мур
розбивши вщент.
І громи Жовтня розбудили
Глушню осель,
глушню полів.
... Зелених сікли,
білих били,—
Підпору бога й куркулів.

*

Зима, пригадую, стояла,
Шуміла снігом заметіль,
Коли по хатах із запалом
Пішли розмови про артіль.
Не раз на заклик сільактиву
Біднота сходилась в сельбуд,
Де знову йшлось про колектив,
Хоч починали про сівбу.
Немов колеса під мороз,
Скрипіли в головах думки...

І от—утворено колгосп.
Незнаний, жаданий такий.
Ні завірюха, ні глитай
Не запинили поступ там.
А згодом вирішено:
— Край
Покласти треба
 куркулям!
Був ясний день.
Мільйоном іскр
Цвіли засніжені гаї,
Коли з нагрітих,
 ситих гнізд
Колгосп вивозив глитаїв.
І не точив уже відтак
Бідацьке серце біль тугий...
Та не дрімали по кутках
Ще недобиті вороги..

*

Аж серце з болю застукоче,
Коли згадаєш, що було,
Коли постане перед очі
В степах загублене село.

І от — утворено колгосп.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
А [illegible]
— Край!
Покласти треба
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Цілий засмічений гай,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
Коли [illegible]
Коли постане знову він
В степах загублене село.

ЧАСТИНА ПЕРША

1.
Жнива наближалися
Либонь;
Спекою дихав
Липень;
Тихий вітрець
Здаля
В даль хвилював
Поля.
Хвилями з краю
В край
Грали хліба.
І гай,
Ніби рухливий
Острів,
Плив у далекий
Простір.
Спіли хліба.
Багрянцем

Цвіли пшениці
Уранці;
Пахом медів
Несло з піль...
І радість росла
В колгоспі.
„Маяк" готувавсь
До жнив,
Напруженим темпом
Жив.

2.

„Маяк". Контора.
— Товаришу Лебідь!
Скажу тобі без красних слів:
Ремонт закінчує, далебі,
Бригада вдарна ковалів.
Хоч працювати, правда, жарко,
Стікає піт у три ряди,
Зате шикуються жниварки,
Немов нові.
Поглянь піди!
Хоч завтра вирушай у степ:
Усі машини

будуть справні.
Але підсилить треба темп
Останніх ланок.
Слухай, справді:
У кузні в нас:
запал, напруга,
Минають дні у боротьбі,
А полоття
проходить туго,
Скажу по щирості тобі.
Ти ж, як артілі голова,
Вину найбільшу
маєш в тім...
Отак Андрій рапортував,—
Ватаг бригади ковалів.
Лебідь серйозно:
— Вірно тричі!
Та схибів той не зна, мовляв,
Хто не працює.
Ці практичні...
Ах ти ж комсомоля!
За вдарну працю
на ковадлі
Ви, хлопці—

молодці!
Тримайте, значить,
і надалі
Так молот
У руці.
Хліб спіне.
Найпізніш за два дні
Ми вирушимо
На поля.
Жниварки, кажеш,
майже ладні...
Ах ти ж комсомоля!
І знов Андрій до кузні йде,
Де дим і клекіт горн;
Назустріч плине
літній день
І голуба прозор.

3.

У вісім збори комсомолу;
На черзі дня—
Питання жнив;
А зараз руки
стисніть молот:

— Ану дружніш!
— Ану роби!
Жнива не ждуть.
Спілим зерном
дзвенять хліба;
Хвилює даль...
Клини полум'яні горно
Грайливо вгору підкида.
Андрій підводить очі карі,
Чоло спітніле витира:
— Прийшла гаряча
жнив пора;
Ключ перемоги—
Темпи вдарні!
Сьогодні зранку мені Лебідь
Казав:
„Ви хлопці—молодці—
Так і надалі, значить, треба
Тримати
молот у руці".
На те Хома
(коваль із стажем)
Усмішку в бороду хова,
А потім

Голосно всім каже
Якісь привітливі слова.
Їх шум поглинув.
Тільки те
Не засмутило коваля.
В думках одне:
„Ударний темп...
Завчасно впорати поля“.
І ще одна
    не сходить думка
(Та їх у нього цілий рій):
„Еге... диви...
    химерна штука...
До біса спритний
Наш Андрій!“
А він, пригадує, не вірив...
Хоч і були останні „за“.
— Молокососа в бригадири?!—
Усім обурено казав.
І гостро мучила образа
За себе...
Та невдовзі
Переконався, що промазав
Зовсім.

Та що там згадувать про те,
Коли ударний в кузні темп,
Коли рясні такі поля,
А серце радість вимовля.
В роботі жваво лине день,
В роботі день, що пісня...
Кипить завзяття молоде
Мажором серце тисне.
У кузні —
Гамір стоголосий;
У кузні —
Струмінь Ільїча...
Один лише
Тарас Заноза
Звільна робив
і все мовчав.
. . . .
І знову руки
тиснуть молот,
І знову піт
рясний додолу;
Палання горн
і грім ковадл,
Огненні бризки,

    диму чад;
Напруга м'яз,
    кмітливі зори,
Думки стрункі,
    як чоти військ.
Залізо вмить
    належні форми
Прийма слух'яно,
    ніби віск.
Жнива не ждуть.
Спілим зерном
    дзвенять хліба.
Переддень жнив.
В наших руках —
    доби стерно...
— Ану, дружніш!
— Ану, нажми!

4.

Як день згасав прозорий, —
На комсомольські збори
З піснями
    йшла бригада.
Лунала у левадах

І десь аж на ланах
Луна:
„Буйно зашуміли
Пшениці поспілі,
Степ суцільний;
А ми вранц'-рано
На лани комбайном
рушим спільно.
А ми в поле дружно
Рано-вранці рушим...
Гей, хлоп'ята!
За врожай—пшеницю
Жарко будем биться
І завзято.
Що вродило поле—
Хилиться додолу
Колос хтиво.
Ворогам на горе
Ми ростемо вгору
Колективом".

5.

Густо соснові ослони.
Тісно й жарко

Та
Дзвінко за словом слово
Андрієві з вуст зліта:
— Спіло шумить наш степ...
Ясно, як двічі два:
Зараз потрібні темпи,
Зараз близькі жнива.
Міцніє лад колгоспний...
Зліша глитай,
Тому...
З вікон рясним колоссям
Світло—
У ніч, в пітьму.
Десятки очей промінням
Проймають Андрія.
В обличчях—
огонь зростань,
В обличчях—
мета.
Ось Тимофій сидить.
В погляді—
день, блакить;
Погляд—
життя, привіт...

Друже дитячих літ!
Я із тобою не раз
Плакав було, сміявсь...
Збігло не мало днів...
Ти, як і я, змужнів;
Час на твоїм чолі
Зморшкою чітко ліг.
Поряд — Павло, Василь. .
Всі вони повні сил.
Всі вони—
та весна...
Друзі мої, комса!
Андрій же
чітко й просто
Говорив
Про жнива в колгоспі,
Про характер їх важливий
Та про ролю коммолу
В період жнив.
Його рівна, висока фігура
Мов іще зростала в вись;
Смуги брів
То привітно,
то хмуро

Вигинались.

. . . .

Осторонь Ганка,—
        край дверей;
Зборів запал
        їй серце бере.
Часом Андрій
        на ній спинить зір,
В погляді радість
        і тихий докір.
Тільки Тараса
        на зборах нема...
Ганка від того—
        сумна й не сумна...
Ганка Тараса
        чека безумовно;
Серце кохання
        палкого повне;
Серце в тремтінні,
        немов струна...
Де він? Чому ж бо
        його нема?
Тільки вона—
        сумна й не сумна,—

Зборів запал
          їй серце пройма.
. . . .
По доповіді — палкі дебати.
Першим слово узяв Пилип.
Сам коренастий
          міцний, чубатий;
Зором в Андрія влип...
Поправивши кепку
На голові,
Говорив він:
— За день, за два вирушай
У поле збирати врожай.
А наш колектив
Ще неготовий
          як слід до жнив.
Всім нам за це ганьба!
Проте, ми повинні хліба
Вчасно зібрати,
          без втрат.
Звісно, писати не варг
Довгі й гучні ухвали:
Толку з того мало...
Я вношу такі пропони:

Перевірити
        догляд коней,
Перевірить
        жниварок ремонт;
Об'явити бойкот
Симуляції;
Рішучий узять поворот
На якість праці.
За ним висгупа Альоша;
Далі Антон,
А за Антоном
Мовить рішучим тоном
Секретар осередку Гожа:
— Товариство!
В таку пору
Треба
        всю міць свою,
Всю гострість
        свого зору—
На збір врожаю!
Ворог нестямно лютий
Буде всіляко шкодити нам;
Але не може бути
Пощади глитаям.

Ворогу відсіч дати!..
Бурно ішли дебати.
Потім виступи
взявши в основу,
Збори зробили
чітку постанову.
. . . .
Додому з Ганкою
йшов Андрій;
Знов про коммол
говорив їй.
— Чом не вступаєш
до наших лав?—
Вдесяте питав.
І відповідь знову:
— Не знаю!
А в думці:
„Чудний до краю!..
Все він:
„В коммол іди",
Тарас он ніяк не рає
Вступати туди"..

6.

Коло ставу —
звичайна хата...
Та тривожить серце
Моє вона:
Там проходить зараз нарада
Таємна.
В хаті сутінь.
У ямах кутків
Лячно туляться
тіні хиткі;
Їх примхливо
лампа підсліпа
Раз-у-раз у всі боки сіпа.
Біля столу
сидить Тарас,
Обіч —
Латка — господар хати,
А напроти —
завгосп Квас
Рудий, носатий.
Обіпершись руками в коліна,
Тарас
Говорив звільна:

— Мало-помалу...
Треба колгосп —
до розвалу!..

А зараз якраз —
Слушний час.
Інакше бо він нас зімне...
Очі налиті злісним огнем;
Очі — не очі,
ті колючки;
Пальці зігнулись,
немов гачки.
Весь він у хижім
нервовім танку,
Ніби вчепіритись хоче
В горлянку...
Далі завгосп, чхнувши в ніс,
Мовить:
— Усім нам приніс
Лиха немало колгосп оцей...
Зараз же справді, ачей,
Слушний настав момент
Артіль розвалити вщент.
Треба, значить,
підкласти міну

Таку, щоб артіль
Неодмінно —
За вітром...
          чи так, Тарасе?
— Звісно, що так, Квасе!
Ти цілковиту маєш рацію.
Голос відтак він
          різко притишив;
Можна розчути було лише:
— І агітацію!..
Але перед тим
(Лізе в кишеню рукою
І ставить на стіл
Пляшку гіркої)...
Варто, гадаю,
          нам перед тим,
Щоб оте лихо перемогти,
Випити, друзі, по чарці...
Блискають очі Латці.
Він, що до цього
          ні пари з вуст,
Хвацько крутнувши вус,
Голосно каже:
— Ну, гаразд,

Знатимуть нас!

. . . .

Вони пішли.
Пізніш півп'яний
Пішов і Латка;
А Тетяна
У хижці жде його давно;
Їй сон не стулює очей,
Вона вмива малих дітей
Росою сліз...
А за вікном
Застигла чорним муром
Ніч похмура.

7.

Місяць упав за гай.
Тиша. Але чекай:
Тихо попід тинню —
Постать тінню...
Куди? Яка мета?
До кузні поверта...
Сполохані зорі в небі...
Мороку чорна гать...
О, ночі зрадлива темінь,
Юності днів не зрадь!

ЧАСТИНА ДРУГА

8.

Чудова місцевість!
Це так:
Долина, ріка, гаї;
Довкола —
 простори піль,
В долині —
 колгосп „Маяк".
Родючі грунти.
Цей степ
Колись посідав пан Еп.
Рук він, звичайно, не марав:
На нього з зорі до зорі
За хліба шматок,
 за гнилу тарань
Спину ламали злидарі.
Так. Це було.
Відтоді
Немало втекло води:

На Заході, Півдні,
На Сході —
Ґриміли фронти.
О, Лебідь гаразд пам'ята,
Як ген там,
На отій могилі
Трьох комнезамців
Білі забили..
Тоді він
(Ніч була темна, що яма)
Набрав злидарів загін
І пішов за Радвладу
Боями.
І було раз:
глухо й часто
Били гармати...
З-за річки
Білі чинили наступ;
Партизани трималися
Героїчно.
Сили були нерівні:
Партизан один,
білих два...
Лебідь з першої лінії

Командував.
А з ним, як завжди, Гнат;
... Разом пасли колись телят,
Разом губили по наймах юнь,
Разом тепер
за Радвладу в бою.
Тільки нараз,
мов підтятий,
Хилиться Гнат до землі...
Лебідь до нього:
— Гнате!..
Цівкою кров...
Зрозумів...
Прохрипів востаннє — сказав:
— Сина доглянь!..
Андрія!..
Лебедю жалю сльоза
Тремтіла на віях.
Та, стиснувши
В серці жаль:
— Друже! — сказав —
Прощай!..
І знову у вир, у бій...
Потім підмога червоних,

І втікали білі,
Зриваючи погони.
О, це було! Так.
Колись цей степ
Посідав пан Еп,
Тепер тут
артіль „Маяк".
Колись (і за боєм бій
В картинах уяв ожива)...
А тепер
колгоспні жнива.
Чудова місцевість.
Родючі грунти.
Завтра у степ.
Лебідь встає з-за столу:
— Треба порадитись піти
З комсомолом.

9.

Завтра в колгоспі —
велике свято:
Завтра у поле —
пшеницю жати.

10.

Комсомольцям нині
По горло справ:
Те зроби, те підправ,
Там натисни педалі,
А те усунь подалі.
Вже перевірили стан
Колгоспних стайнь
І Лебідь отримав
Такий звіт:
„На наш погляд —
Коней догляд
Покращити слід“.
І він негайно, як голова,
Належні заходи вжива.
Лебідь завжди,
Як батько за сина,
За комсомольців радів:
— О, це справді
надійна зміна
Більшовицьких рядів!
І хай зараз
(Констатував з болем)

Нема парт'ячейки в „Маяку",
Але за рік
напевне утворим
Та ще й яку!
Комсомольців сьогодні
Спинити — годі.
Небо чисте, жодної хмарки:
Сонячно, жарко.
А Василя
погода тривожить:
— Коли б то на завтра —
День погожий!..
Не довіряє, значить, сонцю...
Ну, й комсомольці!
В них і робота,
і жарти, і сміх...
Буйно проходить життя в них.
Зараз ось зроблять
На кузню нальот—
Машин перевірять ремонт.
Ну, й комсомольці!
Ну, й ухватка!
Ленінська в серці зарядка.

11.

Як те могло статись?
Хто те зробити міг?
Для Андрієвої бригади,
Мов на голову сніг.
Коли доповів Гожа,
Ніхто не повірив сперш:
— Як?
— Бути не може!..
— Це помилка!..
— Авжеж!!!
І в кузні,
Немов не було бригади,—
Всі до жниварок...
Та дарма.
— Машини попсовані справді,—
Приголомшено
сконстатував Хома.
Хвиля важкого мовчання.
Відтак ковалям — маячанам
Заклекотів
пекучий гнів:
— Як це?!

— Коли це?!
— Хто?! —
Всі в один тон.
— Знищить такого гада! —
Гукала бригада.
Тільки Андрій...
Він стояв обіч
І не зводив з жниварок очі.
— Попсовані! —
Думка, мов цвях,—
А завтра в поле...
Завтра жнива...
А завтра будь-що „Маяк“...
Що ж робити тепер і як?
Невжеж то...
Невжеж то ворог
Дійде своєї мети?!
Такти серця прискорено:
„Ворога перемогти!“
І груди
Порив боротьби налляв...
Говорив Андрій ковалям:
— Хлопці!
Ворожа рука

Посягає на добробут „Маяка“.
Це значить, що
в нашім колгоспі
Є куркулі й досі;
Це значить, що
Треба зірвать машкару
І припинити куркульську гру!
Мова вільно лилась,
Била гірським потоком.
Раптом:
— А де це Тарас? —
Хтось запитав ненароком.
— З ранку був...
А тепер нема...
(Це Хома).
І десь там із догадів дна
Думка постала одна.

12.

Прокляті старого рештки!
Щодня
Зборюєм їх ми,
пускаєм до дна;
Вони ж у лихім опорі

Шаліють і тут і там;
Вони ж,
Мов бридкі потвори,
Хапаються за життя.
І часто неждано, негадано
Наробляють
Сто бід вони нам...
Було в „Маяку“
все ніби ладно
І ось тобі на...
Здається:
Хай ворог руку підняв —
Напружитись тільки!
Незламний наш поступ!
Проте,
Ніби грім
серед ясного дня
Ударив над колгоспом.
О, прокляті старого рештки!
І в свідомості нашій
Є вони ще...
Більше ж зусиль —
Ми їх переборем,
З корінням винищим.

13.

Полинула звістка чорна:
— Чи чули ви новину?
Нагло сьогодні, чи вчора
Жниварки зіпсуті...
— Та ну?
— Та що ви?!
— Невже?!
— Та хіба?!
— Як же ж хліб?!
— Як же бути!!
— Що діяти?!!
— Ой, пропали ж наші хліба!!!
— Та нещасні ж наші діти!!!
Полинула чорна вість...
І тала кволим у серці міць...
І миттю вони до стайнь, до комор
„Своє“ розбирати бігли!..
О, прокляті, бридкі потвори
Вишкіряйте востаннє ікли!

14.

... Квас похмуро замовк.
Тоді йому Лебідь строго:

Негайно все на замок;
До стайнь, до комор —
Нікого!
Діять рішуче!
М'ятися — к чорту!
Більше діла,
        менше розмов!—
Вигерши з лоба
        краплі поту,
Завгосп пішов.
— Правильно! —
        мовив відтак
Гринь — представник Райвику.—
Витримать мусить „Маяк"
Ворога вразу дику.
Треба розвал
        запобігти будь-що.
Жниварок ремонт прискорить;
Скликать на вечір покущові
Колгоспні збори...
До речі, де це Заноза дівсь?
Розумієш, шукали скрізь —
Нема.
А треба затримати:

Справді,
Підозра велика.
Маху б не дати!
Зараз іду я в цій справі
До голови сільради.
А Лебідь іде до кузні;
В серці —
огонь повстань,
Мислі в суворім русі
Логіки днів зростань.

. . . .

Метушиться завгосп Квас:
Мило всміхаючись раз-по-раз
(Звісно, так,
щоб ніхто не бачив,
Щоб не подумав хто іначе).
Біга завгосп,
наводить порядки,
Ніби і справді болієтим.
Х-ха!
Він забуде свої достатки?!
Стане з колгоспом у ногу йти?
Він до колгоспу
того і проліз,

Щоб підірвати його зріст
З самого серця.
Він не забуде!..
Дика злоба
розпирає груди...
Жадана іскра
щоб не погасла,
Він ще піділлє
у вогонь масла!
Ніби між іншим
кине слівце:
— Лихо та й годі,
колгосп оцей!..
Біга завгосп сюди — туди,
Ніби і справді боліє тим.

15.

Лебідь:

Андрію!
Ти — комсомолець,
Я — комуніст,
В наших серцях —
Ленінський зміст.

Одна в нас путь,
одна в нас ціль;
І ти і я —
п'ятирічок бійці.
Андрію!
Я з батьком твоїм
Ходив за Радвладу
В бої...
І знай, що
артіль „Маяк"
Кров'ю здобута в боях.
Батько твій трупом ліг...
Прецінь,
Знову „Маяк" в небезпеці ..
Ворог шалено ікли пошкірив —
Перед загибіллю
лізе із шкіри.
„Маяк" похитнувся...
Але ми
Мусим зусиллям сталевим
Розвал запобігти.
Так от:
Жниваркам повторний
потрібен ремонт.

Я покладаю
на тебе, Андрію,
Обов'язок і надію.
Хиляться в полі
хліба поспілі —
Гаять неможна
жодної хвилі.
Як комсомолець,
Як бригадир, ти
Організуй міць ковалям,
Щоб перемогу вирвати,
Щоб завтра —
На поля!

Андрій:
Чи хоч колинебудь
Я задніх пас?
Товаришу Лебідь!
Ти знаєш:
Я щораз
У перших був лавах.
Праця для мене —
То слава,
Праця для мене —

То честь;
У темпах,
　　　в змаганні —
Я ввесь.
Наказа приймаю!
Ми будем
відважні, сталеві,
Як ви з моїм батьком
В боях жовтневих.
Ми будем
　　　уперто, завзято
Молоти вгору здіймати.
Наказа приймаю!
Жниварки артілі
Будуть на ранок
Готові до дії!

16

А день, сонцем наллятий по вінця,
Хлюпотів в береги далени,
Ніби дзвінко гукав маяківцям:
— На лани!
— На лани!!
— На лани!!!

І шуміли колгоспні поля;
Степом вітер самітньо гуляв,
Нахиляв
пшениці золоті...
І не їхала жати
Артіль.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

17

Андрій до Гожі стрімголов:
— Слухай,
Без зайвих розмов:
Ковалям в допомогу
Будь-що ти
Дай комсомольців чоту!
— Добре! Пришлю!
Та мабудь
З них буде тільки поміха...
— Ну ти пішов — поїхав.
Нічого страшного
Нема тут.
Гадаєш, коли
Який комсомолець може й спець,
То й допомога його — нівець?
Ні!
Не вміє нехай він
Зварку робити, але

Буде дмухати міхами
Зовсім не зле.
Те принеси,
    те піддерж...
Роботи вистачить.
Авжеж!
Потім скажу:
    трактористів
Зайве було б навчати
Молот
    в руках тримати:
Їм це не вперше...
Надходив
Вечір багристий.

18

Холодними пальцями
Тривога торка нутро:
„Коли дізнаються —
Гроб...
Проте, нехай,
    побачим ще;
У руки не дамсь проста...
А зараз — вечора пахощі

І Ганки пружний стан.
Ха - ха!
Тепер в них запарка;
Ха - ха!
Ударні жнива...
Ремонтуйте
без мене жниварки:
Боліла, — скажу, — голова".
Та ось перелаз знайомий
І шелест рясних вишень.
— Чи тож вона зараз дома?
Ну ясно,
тюкни лише...
І, переступивши перелаз, —
Сміло в садок Тарас.
А згодом Ганка вийшла;
Строге лице,
не така якась.
— Драстуй, дівчино пишна! —
До неї Тарас.
— Драстуй, Тарасе!
Тільки
Чом ти не там,
Не в кузні?

— Хорий, серденько!
По ліки
Прийшов до тебе в недузі.—
І в дію любови яд:
Обійми, цілунок;
— Голубко моя!..
Писати про те,—
Наперед зазначу,—
Не стану, шановний читачу.
Про те
Хай шумлять вишні,
А я про інше.
Ганка пручалась:
— Не ба...
Рішуче руки скрутив.
— Ой, Тарасе,
що робиш ти!..
І... боротьба.
Даремно благала
задушеним криком
(Плекані мрії, де ви, де?):
Невмолимо,
нахабно,
дико

Тіло ламав молоде.
Била ногами,
        зубами гризла...
Вітром шуміла
        ніч темносиза.
Та нараз
Міцний ляпас —
І Ганки нема в руках...
— А - а! Так ти так?
Бережеш... для Андрія?
Гаразд,
        пригадаю тобі я!..
І, сплюнувши люто вбік,
Зник.
. . . .
Потім Ганка в садку сама,
Трохи заплакана і сумна;
Серце їй крає
        глибока відраза
До Тараса.
Вітер. Хмари...
Зоряний рій...
Жалобний вишень шум..
Ніч під настрій,

Під Ганчин сум.
А в хаті мати не спить стара...
Ні, не стара —
то злидні кляті!..
І темінь мляво,
Немов мара,
Блука по хаті.
Ганка в розпуці,
Ганка в задумі,
Серце поради в думок пита.
Вишні над нею
В жалобнім шумі...
Але що то видніє там?
Ганка напружує зір:
Біла пляма...
якийсь папір...
Підходить, в руки бере —
Запечатаний конверт.
Звідки він взявсь?
Тарас...

19.

Бурно проходили
збори кущові.

Маячани фактів картечею
Атакували Лебедя,
На що він
Відповідав чітко й незаперечно.
Хмуро звисали
борід острішки,
Важко ковтали
яд махри...
Прокіп за всіх найбільше
Непорядки колгоспні крив:
— Машини зіпсуті;
минає днина...
Зерно сиплеться,
зерно гине...
Це нам взнаки дасться,
Матері його трясця!
Ми точим
дискусії тут,
А хлібам ось-ось капут.
І виходить, що
будем без хліба...
Ні, за це спасибі!
Я гадаю,
доки не пізно,

Краще зібрати хлюб...
Нарізно!
— Зерно сиплеться!!
— Зерно гине!!—
Збори гули невпинно.
— Правильно!
Тільки окремо!—
Аж захлинається
Латка ревом.
— Воно то так,—
кричить Полова,
За звичкою не взявщи
Слова,—
Воно то звісно...
Але як - не - як —
Ми ж артіль „Маяк",
То як же нарізно?
— Окремо не можна!..
Треба гуртом!—
Щосили гукав Гурко.
Розбурхані маячани.
А поміж них
комсомолята:
— Дядьку Степане!

— Дядьку Кіндрате!
Чи ж можна так?
Що ви!
„Маяк“ же наш кровний,
„Маяк“ — це міць наша...
Дядьки спершу
суплять брови,
А потім:
— Правда, синашу!
Розбурхані маячани,
Розбурхані надзвичайно.
Голова зборів —
об стіл олівцем:
— Тихіше! Збори ж це,
А не щонебудь!
Слово має
товариш Лебідь.
Пильним зором
Окинув збори:
— Товариші!
Наговорив тут Прокіп
Гречаної вовни сто кіп.
Де ви бачили, —
голос різко, —

Щоб у колгоспі хліб нарізно
Збирали?
Взяли звідкіля?
Це на руку було б
Куркулям.
Товариство!
Пощо така халазія?
Пощо лемент такий?
Зараз треба
згуртовано діять,
Максимум витримки.
А ми,
Показав лиш ворог зуби,
Уже й полякались,
наче рахуби
Дати йому не в силі!..
Збори полонить тиша.
Дим цигарковий
кільцями синіми
Визерунки під стелею пише.—
— Чи може
В момент відповідальний
Спасуєм?
Подумайте лиш до пуття...

Збори схилялись дедалі
На сторону Лебедя.

20.

Груди давить
дика злоба...
Тільки одна мрія:
„Перекусити на зубах
Андрія!
Відплатити
за все відразу
Злидням отим
Нікчемним...“
Пізня пора.
Тарас.
Нічна темінь.

21.

Хома астроном майже:
На обліку в нього
кожна зоря;
По зорях він
точно скаже
Яка зараз ночі пора.

Хлопцям давно це відомо.
Тим то вони
    напівжартом:
— А гляньте но,
    дядьку Хомо,
Скільки нацокав
    волосожар там!
Спершу на те він,
Немов не зважа,
Складає струмент
    меткий, дотепний:
— Їдять його мухи!..
    держись урожай:
Ранком — у степ.
— Звісно, Хомо,
Темпами нашими
Ми ще хліба зберемо..
Отже, ковалі шабашили,
Скінчивши жниварок
    повторний ремонт.
В кузні — бадьоро,
    перемоги відрада;
Так не було
    ще ніколи в ній.

Жарти, розмови...
В центрі бригади,
Звичайно, Андрій.
— Андрюша,
Ну ти ж і чорт!
Як ти до того додумався?
Ні, не здолали б
у строк ремонт,
Коли б не завзята
Комса оця.
Обличчя крізь втому й сажу
Вранішнім сонцем блискають.
Той скаже,
а той прикаже;
Сміх —
Дзвінкими бризками.
Андрій серйозно:
— Сьогодні —
Ми переможці
Та ба!
Це ще не все:
у спілім дзвоні
Нежаті стоять хліба.
І знаємо добре ми,

Що в нашій артілі
криється ворог...
Нараз голос Хоми
Долинув знадвору:
— Гей, хлоп'ята,
вже пізно!
Погляньте лишень,
Як круто віз он
Підвернув дишель...
— Гей, на спочинок!
— Нумо пісню —
Розбуркати пору пізню!
І понад садки,
понад городи
Комсомольської пісні акорди.

. . . .

Андрій провулком один іде;
На думці в нього —
наступний день,
На думці в нього —
жнива і Ганка...
Вже схід у кольорах світанку;
Щомить ясніє далина;
З долини свіжість прилина;

Все тоне в тиші передранній.
І раптом — шум,
        і раптом — камінь...
І раптом
        падає Андрій
Обличчям до землі...

22.

Бігла... Не чула ніг...
Думка одна в голові:
„Андрієві лист!..
Ой, швидше ж бо!“
В серці зненависть
І любов.
Звертає в провулок.
Вже близько, ось...
І перечіпається
Через щось...
Хто це?..
А може то мариться їй?
Ближче:
— Та це ж Андрій!
Андрію, що з тобою?
Ой, кров під головою!!

Все тоне в тиші передранній.
І раптом — шум.
І раптом — камінь...
І раптом
падає Андрій
Обличчям до землі...

22.

Бігла... Не чула ніг...
Думка одна в голові:
„Андрієві листи...
Ой, швидше ж бо!"
В серці зненависть
І любов.
Звертає в провулок.
Вже близько, ось...
І перечіпається
Через щось...
Хто це?..
А може то мариться їй?
Ближче:
— Та це ж Андрій!
Андрію, що з тобою?
Ой, кров під головою!

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

23.

Був ранок на барви рясний
І збентежений,
        грізний „Маяк“ був.
Сонце промінні
        ставило паруси,
Ніби ладналось
        в далеку плавбу.
Був ранок,
        наче звичайний,
Синіли прозоро далі...
І сходились квапно
Маячани
На збори загальні.
Сходились гнівні,
        потьмарені...
І лежав Андрій у лікарні;
Голова в бинтах,
        тьмяні зіниці...

Поруч сестра-жалібниця.

24.

Передовсім
Гринь доповідь зробив,
Намалювавши картину
Класової боротьби.
Голос потужно,
широко ливсь.
Потім читали Занозин
лист:
„Драстуйте, дорогі папашо!
Як живете?
Довели гади!
Зате тут справа наша
На мазі,
можна сказати.
Всі вже були, як одна,
Машини до жнив ладні,
Ми ж їх
ізнов розладнали,—
Трохи
Приборкали гадів.
Латка напрочуд уміло

Виконав це завдання.
Дурень слух'яний —
      велике діло —
Це істина давня.
І колгосп,
      як гнила осика,
Захитався.
Сміху купа!
Активістів,
      мов трясця смика;
Нехай —
Не плигнуть вище пупа.
Проте, сказати мушу,
Цього зовсім недосить:
Треба вдарити
      в саму душу,
Що не зробили ми досі.
Квас — горою за те,
Щоб діять сміліше.
Це слушно!
Інакше бо
      нас артіль змете,
Немов хробаків, роздушить.
Сьогодні я степом никав

І спало на думку мені:
Пустити
червоного півника,—
Знищить артіль
У вогні.
І це я зроблю!
Заповіти ваші
виконаю стократ.
Я їм, дорогі папашо,
Віддячу за всі втрати.
І за поля, і за садибу,
І за життя розкішне ...
До речі,
Дядько Прокіп, ніби
Не той, що був раніше.
Стоїть, проклятий,
за колгосп;
Старе, мов вітер видув.
То я, щоб він
не думав „щось“,
Піддакую для виду.
Х-ха!
Комсомолець же я пак!
Але це не дурниця;

У восени мене „Маяк“
Пошле до міста вчиться.
Наприкінці скажу одне:
Живу в тюрмі неначе;
Мені, повірте,
з кожним днем
Тут дихать
стає важче.
На цьому бувайте здорові;
Та не журіться раз-у-раз.
Більше помсти!
Більше крови!
Ваш син Тарас“.
Грізно заклекотіли збори:
Гніву, обурення —
Море.
— Знищить падлюк!
— Не дати
й писнути!
— Досить!
Обіч стояла Андрієва мати
І втирала
хустиною сльози.
Але крізь клекіт потужний

Чітко лунав
голос Хоми:
— Працювали в кузні ми
Всі, ніби дружно.
Андрій нас
(До купи лінії брів)
Од перемоги
до перемоги вів.
І не помічали, що ворог,
Як шашель,
Точить і сили
і серце наше.
Сором груди мені пече:
Куди ж дивилось
стільки очей?
Куди, скажіть,
дивились ми всі?
Це нам добре
зважити слід!
Взяти Занозу —
Тихий, слух'яний;
Усміхнеться,
лагідно в очі гляне...
І жодних, повірте, змін.

Хто б подумав,
що ворог він?
Тепер же це
зовсім ясно.
І це нам наука:
Щораз знов
Оглядати треба
лави свої,—
З корінням нищити
Глитаїв.
Ці куркульські падлюки
Простягали свої руки
На голови наші...
Проте,
Їм не вдалося те.
Товариство!
Ми йшли у вир,
Ми перемоги
брали з бою,
А тепер наш
славний бригадир
Лежить
З пробитою головою!.."
Довго ще збори гули.

Ґніву —
        невичерпна глиб.
І в резолюцію стисло
Було записано:
„Відсіч нещадну
        дать глитаям, —
Зараз же вирушить
На поля!“

25.

А ранком погожим
        гул тракторів
Різав мажором
        просторінь;
То маячан
        ударні бригади
Рушили в поле
        хліба збирати.
Буйно дзвеніла
        міць молода
Піснею вдаль:
„Наші лави—непоборні,
Наша путь—то боротьба;
Колективом ми сьогодні

Вирушаєм на хліба.
Ой, шуміть поля колгоспні
Пшеницями з краю в край,
Щоб життя в бурхливім зрості
Розцвітало, як той май.
Куркулів—з путі! Бадьорим
Ідем кроком до мети;
Хлопці, лагодьте трактори—
Хліб у полі золотий.
Наші лави—непоборні,
Наша путь—то боротьба;
Колективом ми сьогодні
Вирушаєм на хліба".

26.

Село-колгосп—
Це не те село, ні,
Де панували
куркуль і злидні,
Де без хліба,
нуждою солоні
Назаможницькі йшли дні.
Село-колгосп —
Це нове село, так,

Що на путь реконструкції
Стало міцно,
Що невпинно
перероста
В соціалістичне місто.
Там життя
в потужнім розгоні;
Розцвітають
лани суцільні..
Гляньте:
Церква стоїть без дзвонів;
Ба, не церква,
То клуб артільний.
А куркульські просторі хати
Стали
школами, яслами...
Гей,
Не покине
колгоспниця-мати
На стерні
у спеку дітей.
Які зміни різкі!
Які злами!
Ген трактори

на гонах ланів...
Стає праця справою
честі, слави;
Став ударник
героєм днів.
Село-колгосп—
Це нове село, так,
Що на путь реконструкції
Стало міцно,
Що невпинно
перероста
В соціалістичне
Місто.

27.

Минали
Один по одному дні;
Маячани були
Невгамовні.
Щодень збирали
Хліба дорідні,
Хліба дорогі
Й рідні;
Щодень ізрання

Й допізна
Лунала
Жниварок пісня.
Буяв у роботі
Запал молодий.
Шикувалися копи
В ряди.
І на всім
Степовім терені
Наїжачувались
Колючі стерні.

28.

Андрій видужав,
хоч не скоро;
Гоїлась рана
дуже помалу.
А спершу на те
(Лікарям на сором)
Надій жодних не мали.
І ось він ізнов
Палкий серед друзів,
І ось він ізнов
бригадир п'ятирічок...

Але сьогодні
йти до кузні
Він відмовився
Категорично.
Спершу він мусить
Подивиться,
Як там жнива,
як там пшениця;
Як там на ріднім
колгоспнім околі...
Отже, він зараз у полі
З Ганкою разом
кладе копи.
Дружно працюють.
Осторонь Прокіп
Похмурий чомусь,
незвичайний...
Степи колективні
Врожайні!
Такі ви широкі,
такі неоглядні;
Міццю дзвінкою налляті.
Груди Андрієві
щастя стиска;

Копи зростають
одна по одній.
Ганка бадьора і близька...
Та раптом:
— Андрію!—
І погляд—
стрімко додолу,—
Напиши мені
до комсомолу...
Потім, хлюпнувши
очей синяву,
Дзвінко:
— Заяву!
На те Андрій жартома:
— Ти ж, здається,
письменна й сама?
Взимку хай що,
а ти до лікнепу...
Ну, гаразд,
Напишу якнебудь!..
І від несподіванки такої
Зареготались нестримно
Обоє.
Працювали.

Ні хмарки. Спека.
Мліли сонцем
спраглі околи.
Тільки зрідка
вітрець далекий
Пробіжить,
Закружляє полем.
Працювали.
Хай спека, жарко—
Пшениці колосисті в копи...
Захлинались хлібами
Жниварки;
І похмурий був
Прокіп.

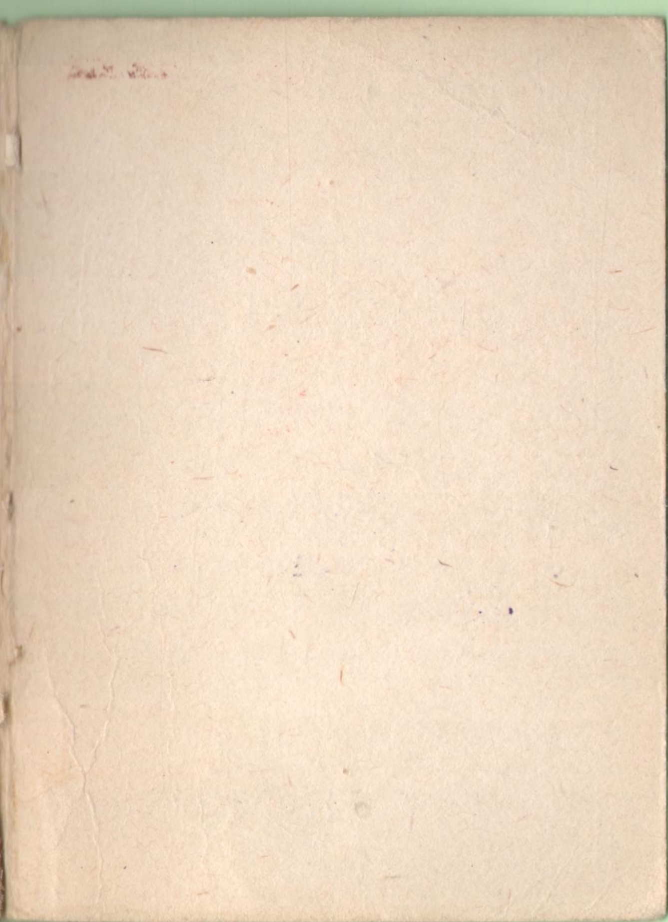
. . . .

День до заходу йшов.
Звільна
Огортала просгори синява;
Даленів колгосп,
як втілення
Ленінської справи.
Коли ж сонце
Краєм розпеченим
Черкнуло обрію грань,

Тоді тихо
спустився вечір,
Розливши в степах
Багрянь.
І тоді підійшов Прокіп
До Андрія
рішучим кроком
І мовив голосом
Стисненим:
— Не думай, Андрію,
Що навмисне...
Коли б знав я,
що він падлюка,
Я б його—
З двору дрюком!
А то думаю собі я:
Сердешне хлоп'я!
Батько прогнав
За коммол з дому,
Заступитись за нього
Кому другому?
А з батьком його
Я давно розбив глек...
Хоч і брат він мені

Та... ех!
Що та рідність братів?
Він на мене
Дивитись не хтів:
Був я йому
не до плеча...
Так їм і треба
отим багачам!
То я й вирішив,
таким чином:
Хай живе в мене Тарас,
Наче ж нічого хлопчина...
Коли якраз!
Коли б знав я,
що він падлюка,
Я б його—
З двору дрюком!
Тоді Андрій:
— Та що ви?
Цього я не думав зовсім
І не дума ніхто
В колгоспі...
Радісно вигнулись
Прокопу брови.
. . . .

Пізно вертали з ланів;
Линула в даль
пісень луна.
На тлі ночі
„Маяк" даленів,
Як втілення
справи Леніна

Ціна 1 крб. 90 коп.

